

Sliten skole?

Gjør noe med det!

Veiledning for et bedre fysisk innemiljø på skolen

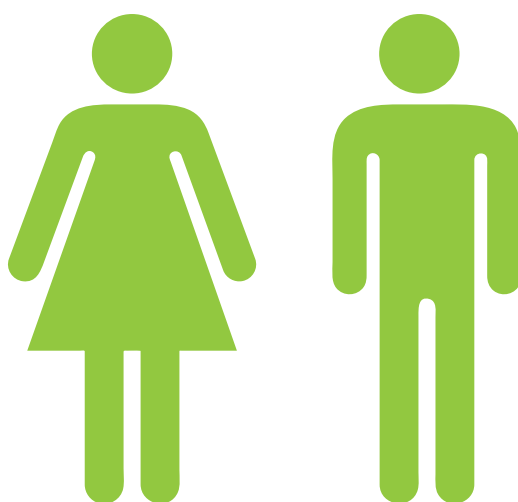
BARNEOMBUDET

ISBN: 978-82-7987-028-9 (PDF)

Utgitt av: Elevorganisasjonen, Barneombudet
og Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn
(NFBIB)

Foto og illustrasjoner: www.colourbox.no

Innhold

---

1. Hvorfor er dette viktig?	4
2. Hvem er denne veiledningen for?	5
3. Opplæringsloven kapittel 9a	6
3.1. Det fysiske skolemiljøet.....	6
3.2. Det psykososiale skolemiljøet.....	7
3.3. Du må si ifra.....	7
4. Vanlige innemiljøproblemer	9
4.1. For kaldt eller for varmt?.....	9
4.2. Dårlig luft.....	9
4.3. Fukt og råte.....	10
4.4. Dårlig lys.....	10
4.5. Forstyrrende bråk og akustikk.....	11
4.6. Uhygieniske toaletter.....	11
4.7. Dårlig renhold.....	12
5. Hvor finner jeg måleutstyr?	13
6. Hvem har ansvaret?	14
7. Hva kan du gjøre?	16
8. Nyttige nettsider	18
9. Ta kontakt	19

---

1. Hvorfor er fysisk innemiljø viktig?

Det er viktig fordi innemiljøet er avgjørende for å sikre god helse og læring for elevene.

Dårlig luftkvalitet, temperaturforhold, renhold, lydforhold, belysning og dårlig toalettshygiene fører til ulike helse- og trivselsproblemer. Det fører i sin tur til dårlig læring.

Kort sagt skal skolemiljøet fremme helse, trivsel og læring. Alle elever i grunnskolen og den videregående skolen har rett på et godt fysisk og psykososialt miljø.

Dette står i Opplæringslovens kapittel 9a - om elevenes skolemiljø.

Likevel er det få som faktisk vet hva loven inneholder og hvilke krav som stilles til skolemiljøet.

De konkrete kravene finner man i helsemyndighetenes "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v."

Det er disse kravene alle skoler skal oppfylle. Og skolen skal godkjennes på bakgrunn av denne forskriften.

Til tross for at gode lover og forskrifter stiller krav til skolemiljøet, viser undersøkelser fra Barneombudet og Helsedirektoratet de senere

årene at cirka 40 % av grunnskoler og videregående skoler fortsatt ikke er godkjent.

Det er mer enn 15 år siden forskriften trådte i kraft, og det er kritisk at så mange skoler fortsatt ikke oppfyller kravene som er satt.

Det er kritisk fordi det fører til at vi fortsatt har mange elever som må gå på skoler som ikke oppfyller kravene til et godt innemiljø.

For at elever skal kunne lære må skolen også være et godt sted å være.

2. Hvem er denne veiledning for?

Denne veiledningen har som mål å gi elever og foreldre i grunnskolen og de videregående skolene informasjon og kunnskap om elevenes lovbestemte rett til et godt skolemiljø.

Det er lett å si at skolemiljøet må bedres, men å faktisk gjøre det bedre er opp til eieren av hver enkelt skole og brukerne av skolen.

For å nå kravene til et godt skolemiljø er elever, foreldre og skolens ledelse nødt til å samarbeide.

Det er viktig at elev- og foreldrerepresentanter samarbeider om å fremme gjeldende krav i henhold til lover og forskrifter.

Veiledningen skal også hjelpe elever og foreldre å stille faglige og forvaltningsmessige spørsmål til de ansvarlige.

Med veiledningen ønsker Elevorganisasjonen, Barneombudet og NFBIB å medvirke til at problemene løses på en enkel og god måte.

Barn

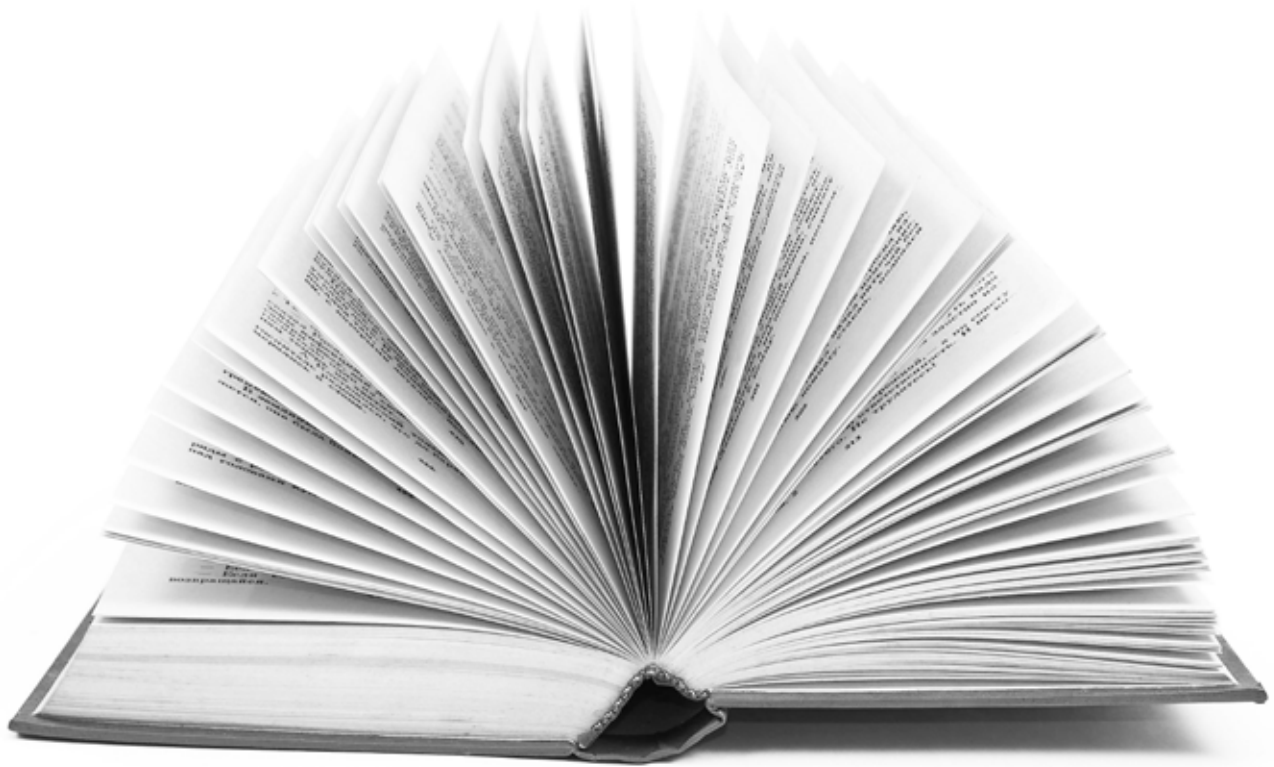

Ungdom

Foreldre

---

3. Opplæringslovens kapittel 9a

Det er viktig å vite noe om Opplæringslovens kapittel 9a hvis man skal jobbe med eller vil forbedre skolemiljøet.

Opplæringsloven gjelder for alle grunnskoler og videregående skoler, men alt for få vet hva den inneholder.

Fylkesmannen ved Utdanningsdirektøren er den som skal føre tilsyn når det gjelder oppfølging av Opplæringsloven.

Fylkesmannen er samtidig den som behandler klager både for klager i henhold til "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv." og Opplæringslovens kapittel 9a om elevenes miljø.

Opplæringslovens kapittel 9a er ikke lang, og hele loven finner du her:

<http://www.lovdatab.no/all/tl-19980717->

061-011.html

3.1. Det fysiske skolemiljøet

Opplæringsloven kapittel 9a-2 sier blant annet dette om fysisk skolemiljø:

"Skolane skal planleggast, byggjast, tilretteleggjast og drivast slik at det blir teke omsyn til tryggleiken, helse, trivselen og læringa til elevane."

Det fysiske skolemiljøet er skolebygget og områdene rundt det.

Når det gjelder de konkrete kravene til det fysiske miljøet (innemiljø, sikkerhet, støy osv.) legger Opplæringslovens kapittel 9a-2 til grunn at "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehagen og skolen" blir fulgt opp.

Godkjenningen etter denne forskriften er derfor veldig viktig.

Skolen skal tilpasses elevene, og når skolen planlegger å endre noe ved det fysiske skolemiljøet skal elevene bli tatt hensyn til og bli involvert i prosessen.

3.2. Det psykososiale skolemiljøet

Opplæringsloven §9a-3 sier blant annet dette om psykososialt skolemiljø:

"Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremme eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør."

Psykososialt skolemiljø handler om elevenes psykiske helse.

Dette omhandler blant annet mobbing, vold, rasisme, diskriminering og utestegning.

Skolen skal jobbe aktivt for at elevene skal ha det godt og trygt i skoletiden.

3.3. Du må si fra

Alle elever har lovfestet rett til et godt skolemiljø, både fysisk og psykososialt.

Skolen har plikt til å sørge for at elevenes skolemiljø er så bra som mulig.

Dersom det likevel ikke er slik skal foreldre og elever si fra.

Forhåpentligvis vil dialog løse problemene og skolen vil sette igang tiltak. Men om man ikke kommer noen vei med dialog må det tilslutt klages.

Noen eksempler på nettsider som kan hjelpe med å klage:

På www.klage.elev.no finner du all nødvendig informasjon om hvordan gå frem for å klage på skolemiljøet.

På www.barneombudet.no/skolemiljo finner du mer informasjon om dine rettigheter på skolen.

Alt for mange elever går gjennom skoledagen med hodepine og andre plager på grunn av dårlig klasseromsluft.

4. Vanlige innemiljøproblemer

Hvilke problemer skoler har med innemiljø varierer selvfølgelig fra skole til skole.

Likevel finnes det noen problemer som går igjen hos de fleste.

4.1. For kaldt eller for varmt?

Temperaturkrav: 19-26 grader (helst under 22 grader)

Temperaturproblemer enten det er for høy eller lav temperatur, trekk fra vinduer osv eller sollys, er løsbare – og ofte med enkle tiltak.

Ved de fleste skoler skal det være enkelt å få tak i temperaturmåler. Alle skoler bør være utstyrt med solavskjerming på utsatte vindusfasader.

Med temperaturmåler kan man dokumentere brudd på kravene som stilles til temperaturen i klasserommet, og enkelt få regulert temperaturen der det trengs.

Mer om temperaturkrav:

Veileder nr 3/98 til forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv. (IK-2619), www.helsetilsynet.no

Nedenfor har vi beskrevet noen av de vanligste innemiljøproblemene som rammer elever på skoler i Norge i dag.

4.2. Dårlig luft

Alle undervisningsrom skal ha et tilfredstillende ventilasjonssystem.

Luftkvalitetskrav: CO₂-nivået skal ikke overskride 1000 ppm.

Luft som føles dårlig, innestengt eller tung i klasserommet kan lett forbedres ved lufting gjennom åpne vinduer.

I tillegg bør eksisterende ventilasjonsanlegg oppgraderes dersom det ikke er tilstrekkelig.

Dersom dette ikke hjelper må skolen vurdere installering av nytt ventilasjonsanlegg.

Mer om luftkvalitetskrav:

Veileder nr 3/98 til forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv. (IK-2619), www.helsetilsynet.no.

Folkehelseinstituttets "Anbefalte faglige normer for inneklima", www.fhi.no.

Statens bygningstekniske etats "Veiledning til teknisk forskrift til plan og bygningsloven", www.be.no.

4.3. Fukt og råte

Krav angående fukt: Fuktskader skal utbedres straks, og skadet materiale fjernes.

Fukt er et alvorlig innemiljøproblem og oppstår ofte. De vanligste årsakene til fuktproblemer i skolen er defekte dreneringer, lekkasjer, kondens og manglende ventilasjon.

Konsekvenser av dette er: Fukt som trenger gjennom kjellere, for dårlig ventilasjon av dusjer og vaskesentraler (våtrom), bygninger som ikke er tette, taklekkasjer og kondensproblemer.

Det er viktig at elever og foresatte er klar over at fuktproblem skal utbedres straks. Krev retting, og om nødvendig skriv en klage til kommunen eller eventuelt Fylkesmannen.

Mer om fukt og fuktproblemer:

Veileder nr 3/98 til forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv. (IK-2619), www.helsetilsynet.no.

"Anbefalte faglige normer for inneklimate (Folkehelseinstituttet 1998), www.fhi.no.

4.4. Dårlig lys

Krav til belysningsstyrke: Minimum 300 lux på pulten eller arbeidsplassen og 500 lux på tavle.

Belysning er kanskje det innemiljøproblemet som er enklest å gjøre noe med.

Alle klasserom har tilgang til mengden strøm som trengs for å oppnå lyskravene.

Derfor bør innkjøp av nødvendige lyskilder være enkelt.

Mer om belysning og belysningsproblemer:

Veileder nr 3/98 til forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv. (IK-2619), www.helsetilsynet.no.

Veiledningsmateriale fra Lyskultur (Norsk kompetansesenter for lys), www.lyskultur.no.

4.5. Forstyrrende bråk og akustikk

Krav til lydforhold: Lokaler og uteområder skal ha tilfredsstillende lydforhold.

Støy og akustikk har i skolen tradisjonelt vært knyttet til ventilasjonsanlegg og annet teknisk utstyr.

Akustikk som ikke er tilfredsstillende vil gjøre at elevenes aktiviteter skaper unødvendige støyproblemer.

I nybygde skoler er det spesielt store krav til god planlegging slik at støy ikke blir et problem.

Problemer med støy bør løses ved støykilden, og dårlig akustikk kan for eksempel løses ved montering av støydempende plater og lignende.

Mer om støy og grenser for støy og akustikk:

Veileder nr 3/98 til forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv. (IK-2619), www.helsetilsynet.no.

Norsk standard NS 8175, Lydforhold i bygninger-lydklassifisering av ulike bygningstyper, www.standard.no.

4.6. Uhygieniske toaletter

Krav til sanitære forhold: Sanitærrom skal ha hygienisk tilfredsstillende utforming, kapasitet og standard.

Dårlige toaletter er et alvorlig problem for elever i skolen. Det er dessverre slik at spesielt de minste gruer seg til å gå på do, der de ofte møter uhygieniske og tilgrisetete toaletter.

Dette er ikke bare skummelt for de minste eller enhver person på skolen, men sprer også bakterier som fører til sykdommer. Det er helt uakseptabelt at elever tvinges i en så uhygienisk situasjon i skolehverdagen sin.

Det bør finnes én vask per toalett på skolen, og renhold av toalettene må være tilstrekkelig. En hygienisk skole er et selvfølgelig krav – også når man skal bruke WC.

Mer om krav til sanitære forhold:

Veileder nr 3/98 til forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv. (IK-2619), www.helsetilsynet.no.

4.7. Dårlig renhold

Renholdskrav: Renholdsplan som sikrer hygienisk renhold i skolen.

Godt renhold av skolen er et enkelt og viktig tiltak for bedre innemiljø.

Hvis renholdet skal være godt må elevene være inneforstått med pliktene sine (for eksempel bruk av søppelbøtter) og ansatte renholdere være bevisst på sine arbeidsoppgaver.

Dersom skolen ikke allerede har en renholdsplan må den lages og selvsagt godkjennes og følges opp. Et enkelt tiltak for å forbedre renholdet er å hindre at det trekkes inn skitt i bygningen. Dette løses ved å ha skikkelige dørmatter og rister til å skrape skoene på ved inngangsdører.

Mer om renholdskrav:

Veileder nr 3/98 til forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv. (IK-2619), www.helsetilsynet.no.

Norsk standard NS-INSTA 800 med tilhørende veiledning "rent eller ikke rent", www.helsetilsynet.no.

5. Hvor finnes måleutstyr?

Alle skoler bør ha tilgang til det viktigste måleutstyret, enten sentralt ordnet i kommunen, eller ved den enkelte skole.

De vanligste parameterne man pleier å måle i forhold til inn klima, er temperatur ($^{\circ}\text{C}$), relativ luftfuktighet ($\%rF$), karbondioksid (ppm) og lys (Lux).

Til denne oppgaven finnes det forskjellige type måleinstrumenter: noen egnet for øyeblikksmålinger, noen for logging over lengre perioder og noen som er egnet for begge deler.

Det vanligste er å logge over tid, slik at en kan fange opp hvordan inn klimaet forandrer seg i løpet av dagen.

Parameterne kan forandre seg drastisk i løpet av dagen eller uken, for eksempel i forhold til hvor mange mennesker som bruker rommet samtidig.

Måling av lysforhold utføres som punktmålinger da dette er en parameter som ikke endres over kort tid.

I enkelte tilfeller kan det også være aktuelt å måle andre parametere, som for eksempel lyd, støv, fukt i faste materialer, radon og muggsopp.

Skoleeier har ansvar for at det blir foretatt nødvendige inn klimamålinger. Tilsynsmyndighet og brukerrepresentanter (elever og foresatte) kan om nødvendig selv rekvirere eller gjennomføre egne kontrollmålinger.

Ved kjøp av måleutstyr for inn klima er det viktig å velge en leverandør som kan tilby serviceavtale og brukeropplæring på måleinstrumentene.

Måleutstyr for ulike inn klimaparametre kan også skaffes hos spesifikke instrumentleverandører som for eksempel:

www.instrumentcompaniet.no

www.eurofins.no

---

6. Hvem har ansvaret?

---

1. Skoleeier har ansvaret for at skolen drives etter gjeldende regler og forskrifter når det gjelder kvaliteten på innemiljøet

2. Kommunene har ansvaret for de kommunale grunnskolene og fylkeskommunen for de offentlige videregående skolene.

3. Den enkelte skoleeier har ansvaret for sin skole når det gjelder private grunnskoler og videregående skoler.

4. Rektor eller enhetsleder har ansvaret for at skolen har et tilfredsstillende internkontrollsystem, der skolen kontrollerer seg selv i forhold til lover og forskrifter, og melder fra om avvik til skoleeier og tilsynsmyndighet (normalt: kommunehelsetjenesten).

Kommunen skal forvalte "Forskriften om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv."

Denne gjelder for alle grunnskoler og videregående skoler både private og offentlige.

I tillegg er kommunen satt til å kontrollere at kravene i forskriften oppfylles på skolene.

På denne måten er det kun kommunen som kontrollerer seg selv. Det gjør det ekstra vanskelig.

Fylkesmannen har tilsyn med kommunene, og er også klageinstans der kommunene ikke følger opp.

Husk: Alle skoler skal godkjennes av den kommunen skolen ligger i.

Det er ikke elevene som skal sørge for at de har et godt fysisk innemiljø, men av og til må de si tydelig fra til dem som har ansvaret.

7. Hva kan du gjøre?

Når det oppstår innemiljøproblemer med for eksempel innetemperatur, luftkvalitet og lignende bør elev- og foreldrerepresentanter stille følgende spørsmål til rektor:

1. *Hva er årsaken til problemet? (Dokumentasjon bør fremlegges)*

2. *Er skolen godkjent etter "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v."? (Dokumentasjon bør fremlegges)*

3. *Hvilke rutiner for Internkontroll (IK) har skolen? (Dokumentasjon bør fremlegges)*

4. *Hva er gjort fra skoleeiers side for å løse problemet? (dokumentasjon bør fremlegges)*

5. *Hva vil skoleeier gjøre videre for å løse problemet?*

6. *Har skolen hatt tilsyn av de kommunale helsemyndighetene? (Dokumentasjon bør fremlegges)*

Ofte forsvarer skoleeiere mangel på oppfølging av miljøkravene i regelverket med generelle svar som ikke gir noen konkrete løsninger på problemene.

Eksempler på dette kan være:

- "Manglende penger i budsjett"
- "Skal utbedres senere (innen rimelig tid)"
- "Må sees i sammenheng med totalreovering på et senere tidspunkt"

Dette er på ingen måte akseptable argumenter eller gode grunner ettersom Opplæringslovens kapittel 9a lovfester elevenes rett til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø.

Skoleeier skal altså som nevnt sørge for at kravene blir oppfylt. Svarene fra skoleeieren vil være avgjørende for hva som bør gjøres videre.

Dersom elever og foreldre føler at skoleeier gir gode svar som sikrer tilfredsstillende løsninger på problemene, avsluttes saken her.

Skulle derimot saken være slik at skolemyndighetene ikke ønsker å løse problemene, eller sier de ikke har kapasitet til det, blir neste trinn å klage.

Gå inn på www.klage.elev.no eller www.barneombudet.no/skolemiljo for enkel fremgangsmåte på klage angående skolemiljøet.

---

8. Nyttige nettsider

Opplæringslovens kapittel 9a

www.lovdatab.no/all/tl-19980717-061-011.html

Veileder til opplæringsloven

www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/lover_regler/reglement/2006/veileder-til-opplaringsloven-kapitel-9a-.html?id=437836

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.

<http://www.lovdatab.no/for/sf/ho/xo-19951201-0928.html>

Veileder til forskrift for miljørettet helsevern

http://www.helsedirektoratet.no/vp/multimedia/archive/00001/IS-2619_1459a.pdf

Klagehjelp fra Elevorganisasjonen

www.klage.elev.no

Elevanes skulemiljø (Utdanningsdirektoratets sider)

www.udir.no/upload/Brosjyrer/Elevane_sitt_skolemiljo_nynorsk.pdf

Barneombudet og skolemiljø

<http://barneombudet.no/skolemiljo>

Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn (NFBIB)

www.innemiljo.net

---

9. Kontakt oss

Elevorganisasjonen

Elevorganisasjonen er en uavhengig organisasjon bestående av elever fra rundt 350 medlemsskoler.

Kontakt:

elev@elev.no

www.elev.no

www.facebook.com/elevorganisasjonen

www.twitter.com/elevorganisasjonen

Barneombudet

Barneombudet er barn og unges talperson og skal fremme barns interesser, opplyse om rettigheter og være offensive på barns vegne.

Kontakt:

post@barneombudet.no

www.barneombudet.no

www.facebook.com/barneombudet

www.twitter.com/barneombudet

Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn (NFBIB)

NFBIB jobber for bedre innemiljø for barn i bolig, barnehage og skole

Kontakt:

post@innemiljo.net

www.innemiljo.net

Denne veiledningen er et resultat av et samarbeid mellom Barneombudet, Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn (NFBIB) og Elevorganisasjonen.

Sammen ønsker vi å opplyse elever og foreldre om kravene til skolemiljøet og viktigheten av det.